

Verslag veertiende bijeenkomst NSI Denktank, 30 november 2015
Gebouw van de Postgraduate Education, School of Business & Economics
Universiteit Maastricht

Aanwezig

Theo van Ballegooy	Stichting Elisabeth Strouven
Gert Enning	Koninklijke Metaalunie
Math Jongen	Gemeente Maastricht
Archi Leenaers	Anatech BV
Murk Peutz	Peutz Advies
Jos Schneiders	Limburg Economic Development
Theo Thuis	Q Park NV
Theo Schuyt	NSI/UM, VU Amsterdam
Andries de Grip	NSI / UM
Paul Iske	NSI / UM
Christoph Meng	ROA / UM
Marion Collewet	UM

Welkom

Andries de Grip verwelkomt alle deelnemers en licht het programma kort toe.

*Presentatie Christoph Meng:
Voortijdig schoolverlaters*

Christoph Meng licht toe wat de officiële definitie is van een voortijdige schoolverlater: iemand tussen 12 en 23 die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat. De website www.vsvverkenner.nl van het Ministerie van OCW geeft een overzicht van het aantal voortijdig schoolverlaters. De cijfers worden niet alleen landelijk, maar ook per school en per gemeente verbijzonderd. In Zuid-Limburg is het percentage voortijdig schoolverlaters 2% van het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs en mbo. Dat is vrijwel gelijk aan het landelijke gemiddelde. In Noord- en Midden Limburg ligt het percentage op 1,6%. Christoph Meng benadrukt dat deze cijfers niet altijd precies de groep dekken die men algemeen als voortijdig schoolverlaters ziet. Zo worden leerlingen die van een Nederlandse school naar een Belgische school zijn gegaan als voortijdig schoolverlaters geregistreerd. Dat geldt ook voor leerlingen die niet geslaagd zijn voor hun eindexamen en bij een privé-instelling als Luzac onderwijs gaan volgen. Aan de andere kant wordt een jongere die werk heeft gevonden, voor hoe weinig uur dan ook, niet meer tot de voortijdig schoolverlaters gerekend. Al met al geven de officiële cijfers waarschijnlijk een lichte overschatting van het aantal voortijdig schoolverlaters.

Een voortijdig schoolverlater kost de onderwijsinstelling waar hij of zij vandaan komt 2000 euro. Dit creëert soms perverse prikkels. Bijvoorbeeld als de school iemand die veel spijbelt ingeschreven laat staan tot hij 23 is dan wordt hij niet meer als voortijdig schoolverlater beschouwd als hij uitvalt.

De VSV-monitor van het ROA geeft meer informatie over de achtergronden van het voortijdig schoolverlaten, ook al is zo'n enquête waarschijnlijk vaker ingevuld door de minder problematische gevallen. De cijfers van de monitor laten echter ook zien dat de groep voortijdig schoolverlater vooral bestaat uit jongeren in problematische situaties. Respondenten geven vaak aan dat ze opleidingsgerelateerde redenen hadden om het onderwijs te verlaten. Maar ze noemen meestal een

combinatie van hele verschillende redenen voor het voortijdig schoolverlaten: gezondheidsproblemen, voorkeur voor werken, e.d. De problemen op de opleiding vormen dan vaak de laatste druppel. De groep voortijdig schoolverlaters die niet werkzaam is, niet terug is gekomen in het onderwijs en ook niet op zoek is naar een baan, is het meest kwetsbaar. Veel voortijdig schoolverlater zijn overigens wel van plan om terug te keren naar het onderwijs, maar weten niet welke opleiding zij willen volgen. In Limburg is het aandeel dat niet van plan is om terug te keren naar het onderwijs echter vrij hoog: De helft van deze voortijdig schoolverlaters heeft geen spijt van hun beslissing om het onderwijs vroegtijdig te verlaten. Dat zijn vooral de jongeren die aan het werk zijn. De andere helft heeft wel spijt maar schrijft hun beslissing vaak aan externe factoren toe.

Vragen en opmerkingen n.a.v. de presentatie:

- De overgang van VMBO naar MBO is een bijzonder problematisch punt, omdat op dat moment geen school zich verantwoordelijk voelt voor de leerling.
- Onderzoek suggereert dat de opleidingskeuze ook cruciaal is om voortijdig schooluitval te voorkomen. In BBL-trajecten vindt over het algemeen een betere screening plaats dan in BOL-trajecten, doordat een werkgever de leerling in dienst moet nemen.
- Het is belangrijk om een verschil te maken tussen schooluitval als sociaal probleem (jongeren komen in de problemen terecht) en schooluitval als economisch probleem (er blijft talent onbenut).

Presentatie Gert Enning:

Personeelsbehoefte en inzet langdurige werklozen in MKB Klein-metaal.

Gert Enning laat eerst een filmpje zien dat de rol van het MKB-metaal in de Nederlandse economie toelicht. In zijn presentatie laat hij zien dat er in de Metaal & Techniek en Metalectro in Limburg een grote vervangingsvraag is. De sector is dan ook sterk vergrijsd, vooral in de technische leidinggevende functies, wat betekent dat er de komende jaren nog meer vervangingsvraag zal komen. Het is heel belangrijk voor de continuïteit van de sector om al deze vacatures in te kunnen vullen.

Over het algemeen is er behoefte aan twee verschillende soorten personeel: aan de ene kant worden er steeds meer mensen gevraagd die op hoog niveau kunnen werken, maar er blijft ook behoefte aan mensen die op "niveau 1,5" op de productievloer kunnen werken. Voor veel vacatures is vooral iemands schoolbaarheid van belang: iemand die met moeite een MBO 2 kwalificatie bereikt maar dan aan zijn grenzen is beland, is daarom niet interessant voor veel bedrijven. In Zuid-Limburg is in de metaal en techniek de vraag van het bedrijfsleven naar stagiaires en gediplomeerde schoolverlaters groter dan het aanbod. Bovendien beginnen scholen momenteel ook naar bedrijven toe te stappen met de vraag of ze hen kunnen helpen om docenten voor technische vakken te vinden.

Er zijn dus enorme tekorten in de techniek in Noord-, Midden- en Zuid-Limburg. Om deze tekorten op te vangen werkt men ook met zijnstroom-projecten. Bij deze projecten is de motivatie van deelnemers van heel groot belang. Mensen die het onderwijs vroeg hebben verlaten maar ergens in de twintig hun leven weer willen oppakken hebben die motivatie. Met deze voortijdig schoolverlaters zijn hele goede ervaringen opgedaan.

Presentatie Theo Schuyt:

Projectidee Matching voortijdig schoolverlaters en ander jeugdige werklozen op moeilijk vervulbare vacatures in het MKB.

De vorige bijeenkomst van de Denktank ging in op nieuwe vormen van financiering voor maatschappelijke projecten. Nu is het voorstel om vanuit dat perspectief na te denken over een

project waarbij voortijdig schoolverlaters en moeilijk vervulbare vacatures in het MKB aan elkaar worden gekoppeld. Theo Schuyt gaat in zijn presentatie in op de succes- en faalfactoren bij dergelijke projecten.

Belangrijke valkuilen zijn:

- *mensen die niets doen hebben geen tijd*: gedragsverandering is vaak heel moeilijk te bewerkstelligen. Daarom is de motivatie van de deelnemers van cruciaal belang;
- *povertocracy*: het risico dat er vooral een nieuwe institutie wordt gecreëerd om het project te runnen, waarmee meestal alleen de mensen die het project uitvoeren worden geholpen;
- *beleidscyclus*: het idee dat als een project niet heeft gewerkt men concludeert dat er niet genoeg geld geïnvesteerd is en een pleidooi wordt gehouden voor meer middelen, waarna alles van voren weer begint.

Daarom is het van belang om interventies te baseren op bestaande wetenschappelijke inzichten, alsook om rituelen te hebben in het opzetten van het project om een gevoel van "magic" te creëren. Ook zou ieder project aan een aantal voorwaarden moeten voldoen: (1) het moet in de tijd begrensd zijn en niet langer dan 3 jaar duren en dan overgaan in de normale routine, (2) er moeten evaluatiemomenten ingebouwd worden om te beslissen of men moet stoppen of opschalen en (3) het project moet door de alle betrokken partijen samen worden bestuurd. Daarbij moet de doelgroep ook meedoen aan de sturing, want het is belangrijk dat de doelgroep mede-eigenaar van het project is.

Voor de motivatie van voortijdig schoolverlaters zijn twee factoren van groot belang:

- kosten-baten afweging: "wat krijg ik ervoor?"
- de sociale omgeving: hoe vrienden en kennissen reageren op iemands deelname aan het project.

Vragen en opmerking n.a.v. de presentatie:

- Uit de presentatie van Christoph Meng blijkt dat voortijdig schoolverlaters vaak de neiging hebben om de schuld bij anderen te leggen en niet zelf hun verantwoordelijkheid te nemen. Daarom is het belangrijk om een goede structuur te vormen en goede afspraken te maken met deelnemers, om te voorkomen dat ze weer uitvallen.
- Project gericht op een tweede kans voor voortijdig schoolverlaters wil een symptoom bestrijden, maar niet de oorzaken van voortijdig schoolverlaten. Het is in die zin een curatief project voor een probleem dat nou eenmaal bestaat. Daarnaast is er zeker ook behoefte aan een preventieve aanpak.
- De techniek heeft een imago probleem en heeft ook moeite om jongeren te behouden: 30 procent van de jongeren die bij Metaal starten zijn binnen 2 jaar weer uit de sector verdwenen, mogelijk omdat er niet voldoende structuren zijn om hen goed te begeleiden.

Groepsdiscussies over het opbouwen van de "value case" voor het projectidee: materiele en immateriële opbrengsten en vereiste investeringen

Paul Iske licht toe hoe het mogelijk is om op een innovatieve manier financiering te krijgen voor een dergelijk project. Het gaat om het combineren van verschillende belangen en het is legitiem om te vragen wat iedere partij kan bijdragen en met het project kan winnen. Daarbij helpt het om de blik te verbreden van output naar impact van het project. Daardoor kunnen er meer vormen van waarde dan alleen financiële waarde in kaart worden gebracht. De Denktankleden worden opgedeeld in drie groepen, die respectievelijk kijken naar de financiële, maatschappelijke en intellectuele waarde van het project.

Financiële waarde: productiviteit en inkomsten

- De deelnemende jongeren zelf: op de korte termijn een (circa 30%) hoger inkomen en op de langere termijn een beter perspectief op een hoger inkomen voor de rest van hun arbeidsloopbaan.
- Voor de werkgevers: op de korte termijn kost het opleiden van een jongere ca. 10.000 Euro, terwijl deze nog niet productief is. Dat is de investering die het bedrijf (samen met de scholingsfondsen) moet doen. Op de langere termijn levert de nieuwe werknemer een bijdrage aan de productie en winst van het bedrijf op, worden personeelstekorten teruggedrongen en wordt de continuïteit van het bedrijf zeker gesteld.
- Voor de scholingsfondsen: op de korte termijn wordt geïnvesteerd in de opleiding van de jongeren, op de langere termijn worden ze productieve werknemers, waardoor er weer meer wordt afgedragen wordt aan het fonds.
- Voor de scholen: vooral baten doordat ze meer leerlingen kunnen opleiden.
- Voor de overheid: op de korte termijn moet geïnvesteerd worden in het subsidiëren van het project, mogelijk in het toestaan van de deelname aan het project met behoud van uitkering. Maar er wordt ook op uitkeringen bespaard, zowel op de korte als ook op de lange termijn. Andere kosten zoals criminaliteit worden ook teruggebracht door jongeren die aan de zijlijn staan een arbeidsperspectief te bieden.

Maatschappelijke waarde: activering, gezondheid en vitaliteit

- De deelnemers krijgen doordat ze geactiveerd worden weer het gevoel om bij een gemeenschap te horen. Ook hun gezondheid verbetert.
- Als 'kansloze' jongeren werk weten te vinden kan dit ook bijdragen aan het revitaliseren en versterken van de sociale cohesie van de buurt waar ze wonen.
- Er kunnen ook transgenerationele multipliers plaatsvinden, die voorkomen dat families generatieslang niet op de arbeidsmarkt participeren.
- De lokale, provinciale en landelijke overheden hebben baat bij een beter economisch en maatschappelijk klimaat, meer sociale cohesie en een verbeterde gezondheid van de beroepsbevolking.
- Bedrijven hebben baat bij een meer vitale regio en de ontwikkeling van het menselijke kapitaal waaraan de regio behoefte heeft.

Intellectuele waarde: nieuwe perspectieven

- De deelnemende jongeren zelf doen nieuwe ervaringen op, krijgen meer inzichten in hun eigen drijfveren en worden vaak over de gehele linie geactiveerd.
- De sociale omgeving (familie, buurt) krijgt ook nieuwe inzichten in de perspectieven om wat van je leven te maken en kan hierdoor ook worden geactiveerd.
- Werkgevers kunnen leren hoe ze moeilijk bereikbare groepen kunnen aantrekken om hun personeelstekorten op te lossen. Dat geldt niet alleen voor de werkgevers die meedoen, maar ook voor anderen.
- Overheden leren om een nieuwe rol in een maatschappelijk project in te nemen, van uitvoerder naar facilitator.
- Scholen kunnen leren hoe ze marktconform jongeren kunnen opleiden en kunnen ervaring opdoen met een meester-gezel model en met nieuw leraarschap.
- Het Ministerie van OCW kan daar ook uit leren voor het onderwijsbeleid.
- Onderzoekers krijgen inzicht in hoe het systeem van samenwerking van de verschillende partijen werkt, kunnen een betere theorie ontwikkelen voor zulke interventies alsook de factoren vaststellen die bijdragen tot een succesvolle re-integratie.

Paul Iske concludeert dat het op deze manier nadenken over een maatschappelijk projectidee helpt om de casus voor de betrokkenen te concretiseren en hen enthousiast te krijgen voor het project. Een dergelijk verhaal verhoogt de kans dat de overheid ontvankelijk is en mee wil doen in het project, in een nieuwe rol. Het is belangrijk om een systeemdenker te zijn, om de verschillende soorten waarde en de verschillende stakeholders in het oog te houden, en om voor de lange termijn te denken.

In de discussie wordt op een aantal punten nader ingegaan. Zo wordt vastgesteld dat het uitwerken van de value case goed laat zien hoe belangrijk het is dat dit soort projecten vanuit een *Quatro Helix* perspectief worden opgezet. Ook lijkt het een goed idee om op lokaal niveau te beginnen, zodat men voornamelijk met één overheidsinstelling te maken heeft. Er wordt op dit moment met de gemeente Maastricht nagedacht over een dergelijk project in relatie met het nieuwe samenwerkingsverband *Steelport Maastricht*. Door het uitwerken van de casus is het nu zaak om andere partijen daar enthousiast voor te maken. Gert Enning en Theo Thuis willen daarbij als kartrekker optreden. Er wordt voorgesteld om in een krant een manifest te publiceren waarin het project wordt aangekondigd.

Afsluiting

Andries de Grip dankt alle aanwezigen voor hun komst. Hij kondigt aan dat het idee is om op de volgende bijeenkomst van de Denktank het thema van de re-integratie te verbreden tot Duurzame inzetbaarheid. In dat kader is ook de arbeidsparticipatie van oudere werknemers een sterk toenemende maatschappelijke problematiek. In dat kader werkt Andries de Grip momenteel samen met drie hoogleraren van andere faculteiten: Saskia Klosse (Rechten), IJmert Kant (FHML) en Fred Zijlstra (Psychologie). Dit multidisciplinaire samenwerkingsverband maakt het mogelijk om de verschillende dimensies van de duurzame inzetbaarheidsproblematiek (competentieveroudering, arbeidsbelasting, onregelmatige werktijden, e.d. vanuit een geïntegreerd kader te benaderen.

Paul Iske kondigt ook aan dat er bij de UM wordt nagedacht over het opzetten van een expertisecentrum voor Impact Finance. De leden van de NSI Denktank zijn van harte uitgenodigd om zich daaraan te verbinden.